

Верховний
Суд

ОДНОРАЗОВА ГРОШОВА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ

Анна БУЧИК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі
Верховного Суду,
кандидат юридичних наук

Львівське регіональне відділення
Національна школа суддів України
Український семінар

для суддів окружних та апеляційних адміністративних судів
на тему

« Практика вирішення публічно-правових спорів щодо реалізації
соціальних прав особи»

(05 квітня 2024 року)

Конституція України від 28 червня 1996 року

Стаття 17

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

- ✓ Збройні Сили України виконують важливі завдання щодо захисту Держави, її суверенітету та територіальної цілісності.
- ✓ Тому питання соціального захисту військовослужбовців сьогодні є особливо важливими і потребують як особливої уваги з боку суб'єктів, які забезпечують їх реалізацію, так і з боку судів а також широкого обговорення проблем, які виникають під час реалізації таких заходів.
- ✓ Питання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначає Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».
- ✓ Одним із заходів соціального захисту військовослужбовців, які передбачені цим Законом є виплата одноразової грошової допомоги (ОГД).

Нормативні акти, якими передбачено виплату одноразової грошової допомоги

- Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII
- Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII
- Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII
- Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 168
- ПОРЯДОК призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975
- ПОРЯДОК І УМОВИ призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовців Збройних Сил України в період дії воєнного стану, затв. Наказом Міністерства оборони України 25 січня 2023 року № 45
- ПОЛОЖЕННЯ про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і забезпечення соціальними виплатами осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей, затв. Наказом Міністерства оборони України 14.08.2014 № 530

Рішення Конституційного Суду України

Рішення Конституційного Суду України від 06.04.2023 № 1-р(II)/2022

у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців)

Конституційний Суд України ухвалив:

Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII зі змінами, а саме : приписи *Закону*, якими встановлено обмеження щодо виплати одноразової грошової допомоги в більшому розмірі за умови встановлення вищої групи інвалідності (або більшого відсотка втрати працездатності) лише протягом двох років, що не узгоджуються з засадничими конституційними цінностями, зокрема такими, як принцип поваги до захисту прав людини, принцип верховенства права в аспекті домірності та вимог щодо соціального захисту військовослужбовців.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.

Стаття 1. Соціальний захист військовослужбовців

Соціальний захист військовослужбовців - діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 1-2. Гарантії соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей

Військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами.

У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.

Стаття 16. Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві

1. Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві (далі - одноразова грошова допомога), - гарантована державою виплата, що здійснюється особам, які згідно з цим Законом мають право на її отримання.

✓ **випадки призначення і виплати ОГД (пункти 1-9 частини 2 стаття 16)**

3. Військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, за умов, визначених Законом України "Про військовий обов'язок і військову службу".

Військовозобов'язані та резервісти вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, служби у військовому резерві, за умов, визначених Законом України "Про військовий обов'язок і військову службу", указами Президента України.

Стаття 16-1. Особи, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги.

1. У випадках, зазначених у підпунктах 1-3 пункту 2 статті 16 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають особи, зазначені у пункті 4 цієї статті.

4. До членів сімей загиблих (померлих) осіб, зазначених у підпунктах 1-3 пункту 2 статті 16 цього Закону, належать:

- діти, у тому числі усиновлені, зачаті за життя загиблої (померлої) особи та народжені після її смерті, а також діти, стосовно яких загиблу (померлу) особу за її життя було позбавлено батьківських прав;
- вдова (вдівець);
- батьки (усиновлювачі) загиблої (померлої) особи, якщо вони не були позбавлені стосовно неї батьківських прав або їхні батьківські права були поновлені на час її загибелі (смерті);
- внуки загиблої (померлої) особи, якщо на момент її загибелі (смерті) їх батьки загинули (померли);
- жінка (чоловік), з якою (з яким) загибла (померла) особа проживали однією сім'єю, але не перебували у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, за умови що цей факт встановлено рішенням суду, яке набрало законної сили;
- утриманці загиблої (померлої) особи, визначені відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб".

Стаття 16-2 Розмір одноразової грошової допомоги

Стаття 16-3. Призначення і виплата одноразової грошової допомоги

Стаття 16-4. Підстави, за якими призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII

Стаття 7. Особи, які належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни

Стаття 13. Пільги особам з інвалідністю внаслідок війни (частина 7)

Особам, зазначеним у пунктах 11-16 частини другої статті 7 цього Закону, за рахунок коштів державного бюджету призначається і виплачується **одноразова грошова допомога у зв'язку з встановленням інвалідності** у розмірі, визначеному підпунктом "б" пункту 1 статті 16² Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". Якщо особа у зв'язку з встановленням інвалідності одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цією частиною, та одноразової грошової допомоги відповідно до інших законів України, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором такої особи. Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 15. Пільги сім'ям загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України (частина 7)

Членам сімей осіб, зазначених у пунктах 1-6 частини першої статті 10¹ цього Закону, за рахунок коштів державного бюджету призначається і виплачується **одноразова грошова допомога у зв'язку із загибеллю (смертю) члена сім'ї** у розмірі, визначеному підпунктом "а" пункту 1 статті 16² Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". Якщо особа у зв'язку із загибеллю (смертю) члена сім'ї одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої цією частиною, та одноразової грошової допомоги відповідно до інших законів України, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором такої особи. Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України.

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII

Стаття 21-4. Одноразова грошова допомога у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності іноземців або осіб без громадянства, які проходять військову службу у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту та Національній гвардії України

✓ **випадки призначення і виплати ОГД (пункти 1-5 частини 2 стаття 21-4)**

3. Військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби, за умов, визначених цим Законом.

4. Право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця мають члени сім'ї, батьки загиблого (померлого) військовослужбовця. Члени сім'ї та батьки загиблого (померлого) військовослужбовця визначаються відповідно до Сімейного кодексу України.

5. На іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах проходять військову службу у Збройних Силах України, Державній спеціальній службі транспорту та Національній гвардії України за контрактом, поширюються умови та порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, передбачені для військовослужбовців - громадян України та членів їх сімей.

Стаття 41. Виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві

Виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та резервістів під час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві здійснюється в порядку і на умовах, встановлених [Законом України](#) "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей".

Підстави надання одноразової грошової допомоги поділяються:

- за суб'єктами (військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти та члени їх сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста);
- за важкістю наслідків для життя та здоров'я (загибель (смерть) військовослужбовця, інвалідність або часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності).

Фактичні обставини, які мають значення для правильного вирішення справ щодо виплати одноразової грошової допомоги:

- підстави для виплати одноразової грошової допомоги (загибель військовослужбовця, інвалідність або часткова втрата працездатності без встановлення інвалідності);
- категорія військовослужбовців за видом військової служби (строкова, надстрокова, служба за контрактом, військовозобов'язаний, військовий резерв);
- факт родинних відносин чи перебування на утриманні;
- час встановлення інвалідності (або встановлення ступеня втрати працездатності);
- час повторного огляду;
- час звернення за виплатою одноразової грошової допомоги (реалізація права на допомогу).

➤ *щодо права на одноразову грошову допомогу військовослужбовцям*

- **СПРАВА** щодо строків, протягом яких у військовослужбовців строкової військової служби виникає право на отримання допомоги (*Постанова від 26.06.2018 справа № 750/5074/17*)
- **СПРАВА** щодо обов'язку підтвердження причин та обставин поранення (контузії, травми або каліцтва) (зокрема, про необхідність надання документа, що свідчить про причини й обставини поранення (контузії, травми або каліцтва); можливості визнання витягу з протоколу засідання військово-лікарської комісії належним документом, який свідчить про причини й обставини поранення; обов'язку доведення причин й обставин поранення)(*Постанова від 10.04.2019 справа № 822/220/18*)
- **СПРАВА** щодо виплати допомоги в разі встановлення вищої групи інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності (*Постанова від 15.07.2020 справа № 240/10153/19*)
- **СПРАВА** щодо застосування дворічного строку в разі встановлення інвалідності після попереднього встановлення ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності (*Постанова від 02.12.2020 справа № 1.380.2019.006957*)
- **СПРАВА** про умови застосування пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (*Постанова від 21.03.2023 у справі № 240/7411/21*)

➤ *щодо права на одноразову грошову допомогу поліцейським*

- **СПРАВА** про право особи яка проходить службу в поліції, у разі встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби в органах внутрішніх справ, на ОГД за Законом України «Про Національну поліцію» (*Постанови ВС від 14.02.2019 у справі № 822/764/18*)
- **СПРАВА** про право на отримання ОГД в більшому розмірі після первинного встановлення інвалідності або ступеня втрати працездатності без встановлення інвалідності, чи зміни причини інвалідності (*Постанова ВС від 22.10.2020 у справі №711/1837/18*)

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ

У СПРАВАХ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ І
ВИПЛАТИ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ
ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

➤ **щодо окремих набувачів права на призначення і виплату ОГД**

❑ **військовослужбовці строкової військової служби**

СПРАВА про умови отримання ОГД військовослужбовцями строкової військової служби в період з 1 січня 2014 року по 31 грудня 2016 року (Постанова ВС від 07.03.2018 у справі № 678/283/17)

СПРАВА про умови отримання ОГД військовозобов'язаними або резервістами (Постанова ВС від 26.02.2019 у справі № 806/1989/18)

❑ **особи рядового й начальницького складу служби цивільного захисту**

СПРАВА про особливості права на ОГД осіб рядового й начальницького складу служби цивільного захисту (Постанова ВС від 04.07.2019 у справі № 826/27863/15)

❑ **особи рядового й начальницького складу служби цивільного захисту**

СПРАВА про відсутність права на ОГД працівників податкової міліції (Постанова ВС від 02.10.2019 у справі № 822/911/17)

❑ **особи, звільнені з Прикордонних військ КДБ СРСР**

СПРАВА щодо соціального захисту військовослужбовці прикордонних військ колишнього СРСР, які прирівняні до військовослужбовців Збройних Сил України (Постанова ВС від 15.01.2019 у справі № 825/574/16)

❑ **особи, звільнені із служби в Держспецзв'язку**

СПРАВА про призначення одноразової грошової допомоги особам, звільненим із служби в Держспецзв'язку (Постанова ВС від 15.01.2019 у справі № 825/574/16)

❑ **осіоби, звільнені зі збройних сил держави, що має зобов'язання за Угодою між державами-учасницями СНД**

СПРАВА про надання одноразової грошової допомоги військовослужбовцю (учаснику бойових дій), який звільнений зі збройних сил держави, що має зобов'язання за Угодою між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав про соціальні і правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей (Постанова ВС від 30.03.2023 у справі № 340/4978/18)

❑ **особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи**

СПРАВА про наявність у особи, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи, права на виплату одноразової грошової допомоги після отримання одноразової компенсації (Постанова ВС від 31.08.2022 № 804/2410/17)

➤ **щодо залежності порядку і умов виплати ОГД від виду військової служби**

СПРАВА про строкову військову службу, яка має особливий порядок правового регулювання порядку і умов виплати ОГД (Постанова ВС від 13.12.2018 у справі № 820/6577/17)

➤ **щодо дискримінації у справах справ про призначення та виплати ОГД**

СПРАВА про неналежність виду військової служби до персональної ознаки в розумінні поняття дискримінації (Постанова ВС від 26.06.2018 у справі № 750/5074/17)

➤ **щодо документів, що свідчать про причини та обставини поранення (контузії, травми, каліцтва)**

СПРАВА про відсутність обов'язку Міністерства оборони України щодо витребування документів, що свідчать про причини та обставини поранення (контузії, травми, каліцтва) (Постанова КАС ВС від 15.05.2019 у справі № 822/21/18)

СПРАВА про необхідність встановлення причинно-наслідкового зв'язку між смертю військовослужбовця та вчиненням ним кримінального або адміністративного правопорушення для вирішення питання про призначення одноразової грошової допомоги (Постанова від 11.04.2023 у справі № 160/2379/21)

СПРАВА про право на грошову допомогу у разі загибелі (смерті) військовослужбовця в стані сп'яніння (Постанова ВС від 29.06.2022 у справі № 640/6477/19)

➤ **щодо дня виникнення права на виплату ОГД**

СПРАВА щодо взаємопов'язаності часу настання права на отримання страхових виплат та дата, зазначеної в довідці медико-соціальної експертної комісії (Постанова ВС від 10.07.2018 у справі № 165/551/17; Постанова ВС від 04.10.2018 у справі № 583/3021/15-а)

СПРАВА про незмінність дати первинного встановлення групи інвалідності у разі перегляду причинного зв'язку захворювання (Постанова ВС від 18.02.2020 у справі № 331/7035/16-а)

➤ **щодо умов на право на ОГД у більшому розмірі**

СПРАВА щодо встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі (Постанова ВС від 21.06.2018 у справі № 760/11440/17)

➤ **щодо строку реалізації права на ОГД**

СПРАВА щодо застосування трьохрічного строку для реалізації права на отримання допомоги щодо правовідносин, які виникли до 1 січня 2014 року (Постанова ВС від 29.01.2019 у справі № 36/2660/17 (2-а/336/285/2017))

СПРАВА про право особи на отримання одноразової грошової допомоги внаслідок отримання інвалідності, встановленої поза межами визначеного законодавством трьохмісячного терміну через бездіяльність військового комісаріату (Постанова ВС від 21.12.2022 у справі №120/3395/20-а)

СПРАВА про умову (повторне звернення для отримання різниці у виплаті після реалізації права на первинне отримання ОГД) для застосування дворічного строку на отримання військовослужбовцем одноразової грошової допомоги в більшому розмірі (Постанова ВС від 13.04.2022 № 240/12378/19)

СПРАВА про неконституційність законодавчого обмеження виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям дворічним строком з 06.04.2022 (Постанова ВС від 15.06.2022 № 296/8156/17)

➤ **щодо рівнозначності компенсаційних механізмів соціального захисту військовослужбовців**

СПРАВА про рівнозначність «обов'язкового особистого державного страхування» та «одноразової грошової допомоги» (Постанова ВС від 22.03.2018 у справі № 278/307/17)

➤ **щодо обставини, яка спричиняє виникнення у військовослужбовця нових прав у сфері соціального захисту**

СПРАВА про періодичне підтвердження раніше встановленої групи інвалідності або відсотка втрати працездатності, яке не дає право на виплату ОГД (Постанова КАС ВС від 07.02.2019 у справі № 127/12061/17)

➤ **щодо умов на право на ОГД у більшому розмірі**

СПРАВА щодо встановлення військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві, більшого відсотка втрати працездатності або в разі встановлення групи інвалідності, яка дає право на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі (Постанова ВС від 21.06.2018 у справі № 760/11440/17)

СПРАВА про неможливість реалізації права на отримання одноразової грошової допомоги у більшому розмірі на підставі різних нормативно-правових актів (Постанова від 11.04.2023 у справі № 440/2563/22)

➤ **про визначення розміру ОГД у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного та резервіста**

СПРАВА про відповідність розміру ОГД законодавству, що діяло на день виникнення права на отримання такої допомоги, тобто станом на дату, що зазначена у свідоцтві про смерть (Постанова КАС ВС від 29.06.2022 № 640/6477/19)

➤ **щодо індексації одноразової грошової допомоги**

СПРАВА про ОГД, яка виплачена на підставі статті 16 Закону № 2011-XII, та яка не підлягає індексації (Постанова ВС від 27.12.2022 у справі № 640/14757/21)

➤ **щодо уповноважених органів для призначення та виплати ОГД та їх повноваження**

СПРАВА про розмежування повноважень відповідних компетентних органів під час розгляду документів, призначення і виплати ОГД (Постанова ВС від 01.08.2018 у справі № 750/5060/17)

СПРАВА щодо «дискреційних повноважень» суб'єкта владних повноважень (підстави для відмови у виплаті ОГД) та належного способу захисту порушених прав (Постанова ВС від 30.01.2018 у справі № 806/986/16)

СПРАВА про визначення державного органу, уповноваженого розглядати питання призначення одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, які були відряджені до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України (Постанова ВС від 21.01.2021 у справі № 520/11723/18)

СПРАВА про обов'язок обласного військового комісаріату щодо направлення висновку (Постанова ВС від 18.08.2021 у справі № 822/2592/16)

СПРАВА про вичерпний перелік рішень, що приймаються за наслідками розгляду висновку щодо можливості виплати допомоги (Постанова ВС від 08.07.2021 у справі № 736/1316/17)

- ❖ *щодо неналежності/неналежності спорів про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки, яка є членом сім'ї померлого військовослужбовця, без реєстрації шлюбу з метою звернення до відповідних органів за призначенням одноразової грошової допомоги до цивільної/адміністративної юрисдикції*

117. Велика Палата Верховного Суду вважає *за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах* стосовно юрисдикції спору, які викладено у постанові Великої Палати від 30.01.2020 у справі № 287/167/18-ц(провадження № 14-505цс19), у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22.03.2023 у справі № 290/289/22-ц (провадження № 61-13369св22), *вказавши, що справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, розглядаються у позасудовому та судовому порядку. Рішення стосовно фактів, що мають юридичне значення, прийняті у позасудовому порядку, можуть бути оскаржені до судів адміністративної юрисдикції. Юридичні факти, які належать встановлювати в судовому порядку, вирішуються судами цивільної юрисдикції за правилами ЦПК України.*

Постанова ВП ВС від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ У СПРАВАХ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ І ВИПЛАТИ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ

➤ **щодо порядку і умов призначення та виплати ОГД поліцейським**

СПРАВА про відсутність права на ОГД колишніх працівників міліції за Законом України «Національну поліцію» (Постанова ВС від 07.03.2018 у справі № 464/5571/16-а)

СПРАВА про належний орган (за останнім місцем служби поліцейського), до якого він має звернутися із заявою (рапортом) про виплату ОГД (Постанова ВС від 19.02.2019 у справі № 822/1746/16)

СПРАВА про умови та особливості порядку виплати ОГД (подання заяви, відкриття рахунку в установі банку, порядку черговості отримання виплати) поліцейському або членам сім'ї загиблого поліцейського (Постанова ВС від 05.11.2019 у справі № 642/4506/17)

СПРАВА про умови дворічного строку на повторне звернення за призначенням ОГД поліцейському в разі встановлення вищої групи чи іншої причини інвалідності або більшого відсотку втрати працездатності (Постанова ВС від 14.11.2019 у справі № 802/1638/16-а)

СПРАВА щодо визначення розміру ОГД поліцейським (Постанова ВС від 24.06.2022 у справі № 809/468/18)

СПРАВА про виплату одноразової грошової допомоги у більшому розмірі у зв'язку із зміною причинного зв'язку захворювання, отриманого поліцейським, на підставі судового рішення, а не за наслідком повторного медичного огляду медико-соціальної експертної комісії (Постанова Верховного Суду від 08 листопада 2022 року у справі № 380/8892/21)

АКТУАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ І ВИПЛАТИ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ТА ПРИРІВНЯНИМ ДО НИХ ОСОБАМ

СПРАВИ СУДОВОЇ ПАЛАТИ

❖ *щодо застосування частини четвертої статті 7 КАС України до правових актів, які визнані неконституційними за рішенням Конституційного Суду України*

ПОЗИВАЧ

ВІДПОВІДАЧ

ОСОБА_1 встановлено III групу інвалідності, яка виникла внаслідок захворювання, ТАК, пов'язаного з проходженням військової служби, що підтверджується довідкою МСЕК від 30.07.2018 (була виплачена одноразова грошова допомога в розмірі 480 250, 00 грн.)

після повторного огляду позивачу з 08.04.2019 встановлено III групу інвалідності, яка виникла внаслідок захворювання, ТАК, пов'язаного із захистом Батьківщини (довідка МСЕК від 19.04.2019)

після чергового огляду 18.03.2021 ОСОБА_1 встановлено II групу інвалідності, яка виникла внаслідок поранення, ТАК пов'язаного з захистом Батьківщини, про що видано довідку МСЕК від 26.03.2021

Міністерство
оборони України

**ПОЗОВНІ
ВИМОГИ**

- визнати протиправним і скасувати рішення Міністерства оборони України про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги як особі з інвалідністю II групи з 18.03.2021, оформлене протоколом засідання Комісії Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум від 17.06.2021 №96;

зобов'язати відповідача вирішити питання щодо призначення та виплати йому одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням II групи інвалідності у розмірі 300-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на дату встановлення інвалідності.

УХВАЛА

**УХВАЛА Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду
від 29 листопада 2023 року у справі № 240/19209/21
про передачу справи на розгляд судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав**

ПІДСТАВИ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ НА РОЗГЛЯД СУДОВОЇ ПАЛАТИ

54. Колегія суддів враховує те, що спір, який розглядався у цій справі, виник у правовідносинах до ухвалення рішення Конституційного суду України від 06.04.2022 №1-р(II)/2022, яким визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII зі змінами.

55. У свою чергу, колегія суддів звертає увагу на те, що застосування презумпції конституційності не обмежене юрисдикційною діяльністю Конституційного Суду України і поширюється на діяльність судів загальної юрисдикції, які при здійсненні правосуддя обов'язково мають оцінювати правові акти, що підлягають застосуванню, на відповідність Конституції України.

56. На думку колегії суддів, суди і орган конституційного контролю по суті здійснюють споріднену функцію - забезпечення верховенства конституції, однак різними методами і на різних стадіях правозастосування.

57. Таким чином, суди, розглядаючи справу, мають витлумачити акти в такий спосіб, щоб узгодити їх Конституцією України, а у разі протиріччя, яке не може бути у жодний спосіб узгоджене з Конституцією України, - відмовлятися від їхнього застосування і застосовувати норми Конституції як норми прямої дії.

58. При цьому усунення колізій тлумачення норм права, втілених у правових позиціях Верховного Суду (який уповноважений застосовувати норми Основного Закону України як норм прямої дії, тобто здійснювати по суті проміжний конституційний контроль і фактично дискваліфікувати норми законів у конкретній справі) та юридичними позиціями Конституційного Суду України (який у своїй юрисдикційній діяльності звертається до тлумачення норм законів України під кутом встановлення конституційності їх змісту із дискваліфікацією норми закону загалом, і рішення якого є обов'язковими згідно із статтею 151-2 Конституції України) є основним завданням Верховного Суду як найвищого суду у системі судоустрою через динамічне тлумачення змісту конкретного припису закону субсидіарно із нормами найвищої юридичної сили - нормами Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі - Конвенція) та практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ).

59. Визначальним у процесі застосування норм Конституції України судами при розгляді конкретних справ з приводу захисту основних прав і свобод осіб є якнайшвидше поновлення цих прав, що вимагає оптимальної правової процедури, яка враховує принцип процесуальної економії, оперативний розгляд справи та ефективність захисту, що ґрунтується на конституційних нормах.

ПІДСТАВИ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ НА РОЗГЛЯД СУДОВОЇ ПАЛАТИ

68. Таким чином, Верховний Суд зобов'язаний у передбачений процесуальним законом спосіб (шляхом розгляду конкретного спору та перевірки окремого процесуального судового рішення) витлумачити, як правильно застосовувати норму матеріального права, що була неоднаково застосована судами з тією метою, щоб надалі спрямувати судову практику в єдино правильне русло.

69. Відтак, завдання Верховного Суду полягають не лише в формуванні єдиної судової практики застосування законодавства, а й забезпечення єдності національного права та однакового застосування законів усіма судами.

70. З урахуванням наведеного, на думку колегії суддів у разі безсумнівного встановлення факту невідповідності положень закону нормам Конституції суд в силу положень частини четвертої статті 7 КАС України при виборі норм права, які підлягають застосуванню до спірних відносин при вирішенні спору, зобов'язаний обґрунтовано застосувати норми Конституції України, а не норми закону, оскільки пряме застосування Конституції у поєднанні з принципом її верховенства над іншими правовими актами неминуче передбачає правомочність судів відмовитись від застосування будь-якого правового акта, який вони визначають таким, що суперечить Конституції України в цілому або в частині. Це однаковою мірою стосується й правових актів, які вже визнані неконституційними за рішенням Конституційного Суду України, проте були чинними на час виникнення спірних відносин, у тому числі й на час розгляду справи в суді.

71. До того ж, ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що вислів «згідно із законом» означає, зокрема, що закон не повинен суперечити принципу верховенства права.

72. З урахуванням наведеного, а також, враховуючи європейське сприйняття права, коли законність не завжди домінує над справедливістю, на думку колегії суддів наявні неординарні обставини, коли внаслідок допущеної державою Україною помилки в законі, який має прийматись на основі Конституції України і повинен відповідати їй, поширення на правовідносини, які виникли і не закінчилися до ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, неправової (неконституційної) норми, ставить під сумнів дотримання принципу верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями, а відтак й права на соціальний захист.

ПІДСТАВИ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ НА РОЗГЛЯД СУДОВОЇ ПАЛАТИ

73. Таким чином, повертаючись до спірних правовідносин, які виникли у цій справі та враховуючи також те, що установлені пунктом 4 статті 16-3 Закону № 2011-XII обмеження щодо виплати одноразової грошової допомоги в більшому розмірі за умови встановлення вищої групи інвалідності (або більшого відсотка втрати працездатності) лише протягом двох років, на думку колегії суддів, суперечать Конституції з моменту встановлення такого обмеження, оскільки судовий захист не може бути побудовано на неправовому (неконституційному) законі, норму якого, до того ж, вже визнано неконституційною, виникає необхідність відступу від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 21.03.2023 у справі №240/7411/21 про те, що частина четверта статті 7 КАС України не може бути застосована до правових актів, які визнані неконституційними за рішенням Конституційного Суду України та інших висновків у цій справі як похідних у правовідносинах щодо призначення одноразової грошової допомоги особам з інвалідністю, яка виникла внаслідок, зокрема поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаного з захистом суверенітету і територіальної цілісності України, підвищення групи якої відбулось після спливу дворічного строку з дня встановлення первинної групи інвалідності.

ПІДСТАВИ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ НА РОЗГЛЯД СУДОВОЇ ПАЛАТИ

62. Колегія суддів вважає, що поновлення порушеного права особи внаслідок допущення до неї конституційної несправедливості має пріоритетне значення під час розгляду справи судом у зв'язку із застосуванням до неї положень закону, які не відповідали Конституції України не з моменту ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення щодо визнання неконституційними цих норм, а з моменту виникнення спірних відносин та застосування до них суб'єктом владних повноважень дефектної норми, оскільки принцип верховенства права у такому випадку втілюється через правозахисний судовий механізм, який серед іншого вимагає від судового органу будь-якої інстанції застосовувати Конституцію України як норми прямої дії у разі якщо він, обираючи норму права яка підлягає застосуванню до спірних відносин, дійшов до висновку, що така норма суперечить Конституції України.

63. Тобто, якщо суд доходить висновку, або суд чи судді у колегії (більшість) мають тверде переконання, що застосовний закон містить несправедливі положення і може вважатися неправовим, суд, забезпечуючи верховенство права в своїй судовій діяльності, має дати процесуальну реакцію із застосуванням певних мотивів матеріального характеру на таке власне переконання.

64. Отже, суд, у тому числі на стадії перегляду рішень в порядку касаційного провадження, перевіряючи оспорюване рішення суб'єкта владних повноважень на відповідність критеріям, визначеним у статті 2 КАС України, має обґрунтувати суперечність положень закону і відмовитися від його застосування, але не визнавати його конституційним і застосовувати, оскільки до повноважень Верховного Суду належить здійснення офіційного тлумачення норм законів, формування правових висновків щодо застосування норм Конституції та фактичної дискваліфікації конкретних норм законів, чи, навпаки фактичну конституціоналізацію застосованого законодавчого акта.

65. При цьому, такий висновок Верховного Суду є обов'язковим для сторін спору, а також виконує функцію єдності судової практики, тобто скерування правозастосовної діяльності судів нижчого рівня в єдине русло.

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ У СПРАВАХ

❖ про право на отримання ОGD згідно Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у випадку отримання позивачем ОGD на підставі іншого закону

Ключове питання у справі

право позивача на отримання ОGD згідно Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у випадку отримання позивачем ОGD на підставі іншого закону, а саме Закону України «Про Національну поліцію»

Правова позиція суду

23. У пункті 2 Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2016 № 336 зазначені особи, які є одержувачами одноразової грошової допомоги.

24. Згідно підпункту 4 Порядку № 336 у разі, коли одержувачі одноразової грошової допомоги одночасно мають право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та одноразової грошової допомоги відповідно до інших законів, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором одержувача одноразової грошової допомоги.

25. Тобто, *законодавством передбачено для одержувача одноразової грошової допомоги право вибору підстави її виплати у разі, коли одержувачі одноразової грошової допомоги одночасно мають право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої Законом № 3551-XII, та одноразової грошової допомоги відповідно до інших законів.*

Постанова ВС від 10.01.2024 у справі № 640/14290/20

❖ *про право на отримання ОGD згідно Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у випадку отримання позивачем ОGD на підставі іншого закону*

27. Колегія суддів звертає увагу на те, що *подібні правовідносини були предметом розгляду у Верховному Суді. Зокрема, у постанові від 12.04.2023 у справі № 440/2563/22 Верховний Суд дійшов наступного висновку:*

«норми Порядку № 336 у своїй сукупності вказують на те, що одноразова грошова допомога згідно з частиною сьомою статті 13 Закону № 3551-XII може бути призначена лише у тому випадку, якщо особа не реалізувала свого права на одноразову грошову допомогу відповідно до інших законів.

При цьому, виходячи з аналізу абзацу 6 пункту 6 у поєднанні із пунктом 17 Порядку № 336, колегія суддів приходить до висновку, що протягом двох років після первинного встановлення інвалідності особа може реалізувати своє право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги у більшому розмірі при встановленні вищої групи інвалідності лише при наявності обставин, що при первинному встановленні інвалідності одноразову грошову допомогу було призначено та виплачено відповідно до Закону № 3551-XII.

У разі, якщо особі було призначено і виплачено одноразову грошову допомогу на підставі іншого закону, то в разі встановлення вищої групи інвалідності, право на отримання такої допомоги в більшому розмірі реалізується на підставі того ж нормативно-правового акта, за яким таку допомогу було призначено вперше.

Таким чином, з урахуванням викладеного вище та беручи до уваги те, що у зв'язку із встановленням III групи інвалідності (первинно) Головним управлінням Національної поліції в Полтавській області 10.02.2021 позивачу виплачено одноразову грошову допомогу відповідно до Закону № 580-VIII у розмірі 250 прожиткових мінімумів, установлених законом для працездатних осіб, на підставі пункту 3 частини першої статті 97 Закону № 580-VIII, колегія суддів приходить до висновку, що Міжвідомчою комісією було прийнято правомірне рішення про відмову у призначенні одноразової грошової допомоги відповідно до Закону № 3551-XII, оскільки він не може реалізувати право на призначення та виплату одноразової грошової допомоги у більшому розмірі при встановленні вищої групи інвалідності за цим законом, з огляду на те, що при первинній виплаті одноразової грошової допомоги у зв'язку із встановленням позивачу інвалідності III групи, було застосовано положення Закону № 580-VIII».

28. Вказаний висновок *підтриманий Верховним Судом у в постановах від 30.05.2023 у справі № 640/9709/19 та від 20.06.2023 у справі № 640/32345/21.*

Постанова ВС від 10.01.2024 у справі № 640/14290/20

❖ про право на отримання ОGD згідно Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» у випадку отримання позивачем ОGD на підставі іншого закону

29. Судами встановлено та позивачем не заперечується що ним отримано одноразову грошову допомогу у зв'язку із встановленням інвалідності II групи в розмірі 158580 грн. на підставі норм Закону України «Про Національну поліцію», що підтверджується листом Департаменту фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку Національної поліції України від 19.12.2019.

30. Враховуючи приписи частини сьомої статті 13 Закону № 3551-XII, підпункту 2 пункту 17 Порядку № 336, Суд дійшов висновку, що відповідачі діяли обґрунтовано, на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано, у зв'язку із чим *суди попередніх інстанції дійшли правильного висновку про відсутність підстав для задоволення позовних вимог, оскільки позивач реалізував своє право на отримання одноразової грошової допомоги у разі встановлення інвалідності відповідно до Закону України "Про Національну поліцію" та не має права на отримання одноразової грошової допомоги відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"*.

Постанова ВС від 10.01.2024 у справі № 640/14290/20

ДОВОДИ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

2. В обґрунтування заявлених позовних вимог позивач зазначила про те, що її син старший солдат ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , загинув під час захисту Батьківщини ІНФОРМАЦІЯ_4

Позивачка зазначає, що інша частина одноразової грошової допомоги в сумі 7 500 000 грн не була виплачена їй, оскільки на неї мав право батько старшого солдата ОСОБА_3 - ОСОБА_2 .

Поряд з цим, позивачка зазначає, що ОСОБА_2 є громадянином Росії та в останній раз був в Україні у 2012 році, у зв'язку із чим він не має права на отримання одноразової грошової допомоги, у зв'язку зі смертю їх сина військовослужбовця.

Крім того, позивачка стверджує, що на період чинності редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 до внесення змін про позбавлення виплат громадян російської федерації або Республіки Білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн (до 30 вересня 2022 року), ОСОБА_2 своє право реалізовано не було.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

34. Як убачається з матеріалів справи та встановлено судами попередніх інстанцій, що військовослужбовець ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , загинув ІНФОРМАЦІЯ_2 , свідоцтво про смерть серії НОМЕР_2 від 15 липня 2022 року, у зв'язку із чим із вказаної дати члени сім'ї, батьки та утриманці набули право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої Постановою № 168.

35. На момент смерті військовослужбовця ОСОБА_3 до кола осіб, які набули право на отримання одноразової грошової допомоги, належали, зокрема: батьки ОСОБА_2 та ОСОБА_1 .

36. Суди попередніх інстанцій встановили, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували в зареєстрованому шлюбі.

37. Згідно свідоцтва про народження серії НОМЕР_3 від 22 липня 1999 року вбачається, що ОСОБА_3 народився ІНФОРМАЦІЯ_3 в Алдан, Якутія, російська федерація (мати - ОСОБА_1 , українка, батько - ОСОБА_2 , естонець).

Згідно свідоцтва про розірвання шлюбу, шлюб між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 розірвано, про що в книзі реєстрації актів про розірвання шлюбу 17 серпня 2004 року зроблено актовий запис № 99, серія НОМЕР_4 , виданий Відділом РАЦС Балтського районного управління юстиції Одеської області.

38. Зі слів позивачки, ОСОБА_2 після розірвання шлюбу залишився проживати у російській федерації.

Постанова ВС від 24.01.2024 у справі № 420/9003/23 (1)

❖ про право на отримання повної одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум матір'ю загиблого сина під час захисту Батьківщини

39. Як вірно встановлено судами, та фактично не заперечується сторонами, будь-які документи, які б свідчили про звернення або відмову ОСОБА_2 щодо отримання ним одноразової грошової допомоги в матеріалах справи відсутні та сторонами надано не було.

40. Колегія суддів акцентує увагу, що абзацом 3 пункту 2 Постанови № 168 передбачено, що у разі відмови однієї або кількох осіб, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченої згаданою постановою, від її отримання або якщо зазначені особи протягом трьох років з дня виникнення у них такого права його не реалізували, їх частки розподіляються між іншими особами, які мають право на одноразову грошову допомогу. Особам, які мають право на одноразову грошову допомогу, виплата їх частки здійснюється незалежно від реалізації такого права іншими особами.

Отже, *у разі відмови ОСОБА_2 від отримання одноразової грошової допомоги або у разі його не звернення за отриманням такої допомоги протягом трьох років з дати смерті сина* (ІНФОРМАЦІЯ_2) у ОСОБА_1 *виникне право на отримання частини одноразової грошової допомоги в сумі 7 500 000 грн.*

41. Враховуючи вищенаведене, колегія суддів погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, що комісія Міністерства оборони України з розгляду питань, пов'язаних із призначенням і виплатою одноразової грошової допомоги та компенсаційних сум, дійшла вірного висновку про призначення позивачці одноразової грошової допомоги у розмірі 7 500 000 грн.

42. Посилання скаржниці на те, що судами попередніх інстанцій не враховано, що застосуванню підлягали положення Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 чинні саме станом на 09 грудня 2022 року, а не на 08 липня 2022 року (дату смерті сина позивачки) є безпідставними та необґрунтованими, оскільки норми, запроваджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 1066, відповідно до яких громадяни Російської Федерації або Республіки Білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн, осіб, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору були виключені з кола осіб - отримувачів внесені після набуття права на отримання визначеними особами одноразової грошової допомоги.

Постанова ВС від 24.01.2024 у справі № 420/9003/23 (2)

ПОЗИВАЧ

мати загиблого поліцейського

ВІДПОВІДАЧ

ГУ Національної поліції в Полтавській області

станом на 26.02.2022 лейтенант поліції інспектор-снайпер у складі особового складу БПСПОП "Полтава" був залучений до охорони об'єкту критичної інфраструктури у період дії воєнного стану згідно з наказом керівництва ГУНП в Полтавській області та здійснював заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації проти України, посилення охорони об'єкту критичної інфраструктури - військового аеродрому в/ч НОМЕР_1 шляхом забезпечення та несення цілодобової охорони цього об'єкту та загинув

ПОЗОВНІ
ВИМОГИ

- ...
- зобов'язати Головне управління Національної поліції Полтавській області призначити одноразову грошову допомогу матері загиблого поліцейського під час дії воєнного стану, передбачену пунктом 2 постанови Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 року №168.

124. Ухвалюючи рішення по суті заявлених вимог, суди попередніх інстанцій дійшли висновку про наявність у матері померлого права на отримання одноразової грошової допомоги з дня його смерті 26 лютого 2022 року, відповідно до пункту 2 постанови КМУ № 168. Суди виходили з того, що він здійснював заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії рф проти України, посилення охорони об'єкту критичної інфраструктури - військового аеродрому шляхом забезпечення та несення цілодобової охорони цього об'єкту, однак при виконанні завдання керівництва щодо поповнення запасів продовольства та озброєння, потрапив під обстріл, внаслідок чого отримав смертельне вогнепальне поранення та загинув.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

❖ щодо розміру ОГД матері загиблого поліцейського у воєнний час

69. Запровадження в Україні воєнного стану стало підставою для реалізації поліцейськими відповідних повноважень, передбачених Законом № 580-VIII, зокрема саме для такого особливого стану.

73. Таким чином, *поліцейські виконують особливі та надважливі завдання і функції як у мирний час, так і під час дії воєнного стану*. З характером діяльності поліцейських як працівників правоохоронного органу пов'язується також їх особливий правовий та соціальний захист.

77. Одним із заходів соціального захисту поліцейського є виплата одноразової грошової допомоги як у разі загибелі (смерті) поліцейського, так і у випадку втрати поліцейським працездатності (стаття 97 Закону № 580-VIII).

78. ... Закон № 580-VIII, окрім іншого, в системі соціального захисту поліцейських передбачає урегулювання питання про виплату одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського.

84. ... на виконання Указів Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні" та № 69 "Про загальну мобілізацію", враховуючи необхідність вирішення багатьох невідкладних питань, пов'язаних із запровадженням воєнного стану, виконанням завдань щодо подолання збройної агресії та захисту держави, мобілізаційних та низки інших процесів, Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 28 лютого 2022 року № 168 "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану", положеннями якої оперативно врегулював деякі особливості окремих виплат (в тому числі ОГД), зокрема для поліцейських, як осіб, які безпосередньо були залучені до виконання зазначених завдань.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

Постанова Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 168 (первинна редакція)

86. Так, аналіз змісту Постанови № 168 показує, що вона установлює **2 види виплат на період дії воєнного стану:**

- 1) додаткову винагороду для різних категорій військовослужбовців та інших осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168, у разі несення ними служби;
- 2) одноразову грошову допомогу сім'ям загиблих та померлих внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва) осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168.

87. Обидва види виплат стосуються одних і тих самих осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168, але в першому випадку вони виплачуються їм безпосередньо, а у другому – їх сім'ям.

88. Також спільною ознакою передбачених цією постановою виплат є їх обмеженість у часі, оскільки з назви Постанови № 168 слідує, що вона урегульовує лише окремі питання і лише деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям саме під час дії воєнного стану.

89. З огляду на це розуміння правової природи одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих та померлих внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва) осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168, необхідно розглядати у взаємозв'язку з особливостями виплати додаткової винагороди для різних категорій військовослужбовців та інших осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168, в тому числі поліцейських, у разі несення ними служби в умовах воєнного часу.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

Право поліцейських на додаткову винагороду у період воєнного стану

90. Виходячи зі змісту положень пунктів 1 та 1-2 Постанови № 168, можна виокремити **4 категорії поліцейських, які мають право на отримання додаткової винагороди у період воєнного стану:**

- поліцейські, щодо яких Постановою № 168 не встановлено жодних умов, окрім, як наявність воєнного стану, та яким виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30 000 гривень;
- поліцейські, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів, розмір такої додаткової винагороди збільшується до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах;
- поліцейські, які виконують бойові (спеціальні) завдання у складі органу військового управління, штабу угруповання військ (сил) або штабу тактичної групи до пункту управління оперативно-стратегічного угруповання військ включно (у тому числі поза районами ведення бойових (воєнних) дій), який здійснює оперативне (бойове) управління військовими частинами та підрозділами, що ведуть воєнні (бойові) дії на лінії бойового зіткнення на відстані виконання бойових (спеціальних) завдань військовою частиною (підрозділом, зокрема зведеним) першого ешелону оборони або наступу (контрнаступу, контратаки), розмір додаткової винагороди може бути збільшений відповідно до умов та розмірів, визначених Міністерством внутрішніх справ, але не більше ніж до 50 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу виконання таких завдань;
- поліцейські, які у зв'язку із участю у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів, перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я (у тому числі закордонних), включаючи час переміщення з одного лікарняного закладу охорони здоров'я до іншого, або перебувають у відпустці для лікування після поранення (контузії, травми або каліцтва) у зв'язку із отриманням тяжкого поранення за висновком (постановою) військово-лікарської (лікарсько-експертної, медичної) комісії, включаються до наказів про виплату додаткової винагороди у розмірі 100000 гривень.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

❖ *щодо розміру ОГД матері загиблого поліцейського у воєнний час*

Право поліцейських на додаткову винагороду у період воєнного стану

93. Отже, *право на додаткову винагороду у період воєнного стану*, відповідно до Постанови № 168, *мають всі без винятку поліцейські, однак її розмір диференціюється залежно від низки спеціальних умов*, якими є:

- безпосередня участь у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів;

виконання бойових (спеціальних) завдань у складі органу військового управління, штабу угруповання військ (сил) або штабу тактичної групи до пункту управління оперативно-стратегічного угруповання військ включно (у тому числі поза районами ведення бойових (воєнних) дій), який здійснює оперативне (бойове) управління військовими частинами та підрозділами, що ведуть воєнні (бойові) дії на лінії бойового зіткнення на відстані виконання бойових (спеціальних) завдань військовою частиною (підрозділом, зокрема зведеним) першого ешелону оборони або наступу (контрнаступу, контратаки).

94. Крім того, зі змісту норми, можна зробити висновок про те, що виплата винагороди устанавлюється для певного кола осіб, *стосовно яких розмежовуються райони, у який можлива їх діяльність (участь)*. Так, зокрема, *щодо поліцейських це є райони ведення (здійснення) бойових дій або заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії*.

95. Отже, законодавство розрізняє райони здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та райони проведення воєнних (бойових) дій, з розумінням таких пов'язується низка термінів, що визначені у Законі № 1932-XII та Законі України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII "Про національну безпеку України".

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

ОГД сім'ям осіб які загинули або померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва).

97. Відповідно до абзацу першого пункту 2 Постанови № 168 **сім'ям загиблих осіб**, зазначених у пунктах 1– 1-2 цієї постанови, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 15 000 000 гривень, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, передбачених у статті 16-1 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, крім громадян рф або республіки білорусь та осіб, які постійно проживають на територіях цих країн, осіб, які засуджені за державну зраду, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору.

98. Абзац шостий пункту 2 Постанови № 168 передбачає, що виплата одноразової грошової допомоги, передбаченої у цьому пункті, здійснюється також **сім'ям осіб**, зазначених у пунктах 1– 1-2 цієї постанови, **які померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва)**, отриманого у період дії воєнного стану під час захисту Батьківщини, участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів, не пізніше ніж через один рік після поранення (контузії, травми, каліцтва).

99. Отже, в обох зазначених абзацах пункту 2 Постанови № 168 йдеться про особливий вид виплати – **одноразової грошової допомоги сім'ям осіб**, зазначених у пунктах 1– 1-2 цієї постанови, **в тому числі поліцейських, які загинули або померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва)**.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

111. ... Суд доходить висновку, що той факт, що абзац перший пункту 2 Постанови № 168 не визначає таке формулювання причини загибелі поліцейського, необхідне для призначення одноразової грошової допомоги в разі загибелі поліцейського, як *"загинув у період дії воєнного стану під час участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів національної безпеки і оборони, відсічі і стримуванні збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів"*, вказане не може означати достатність підстав для виникнення права на одноразову грошову допомогу в разі загибелі поліцейського лише умов воєнного стану.

112. Крім того, з огляду на зміст приписів пунктів 1 та 2 Постанови № 168, **загибель поліцейського в період дії воєнного стану сама по собі не є достатньою умовою для виплати одноразової грошової допомоги в разі його загибелі.** Така умова повинна враховуватися у взаємозв'язку з іншими умовами, що передбачені абзацом шостим пункту 2 цієї постанови для виплати ОГД сім'ям осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 цієї Постанови № 168, які померли внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва).

113. Колегія суддів також зазначає, що не вбачає наявності у Кабінету Міністрів України підстав закладати інший принцип щодо питання про право на одноразову грошову допомогу та розмежовувати умови її виплати в залежності від факту загибелі чи смерті осіб, зазначених у пунктах 1– 1-2 Постанови № 168.

114. Інший підхід щодо розуміння умов виплати одноразової грошової допомоги поліцейським у зв'язку із загибеллю або смертю внаслідок поранення (контузії, травми, каліцтва) суперечив би тому, який закріплений у Законі № 580-VIII та визначає перелік однакових обставин, за наявності яких може мати місце як загибель, так і смерть поліцейського.

115. Тому, **перелік обставин, зазначених у абзаці шостому пункту 2 Постанови № 168 та пункту 1 Порядку № 376, є також необхідними умовами для виникнення права на одноразову грошову допомогу у сімей загиблих під час дії воєнного стану осіб - поліцейських.**

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК

116. Таким чином, виходячи з системного аналізу положень Закону № 580-VIII, Постанови №168 та Порядку № 376 колегія суддів вважає за необхідне сформулювати такий правовий висновок:

1) **обставинами, що вказують на виникнення права у членів сім'ї загиблого поліцейського на одноразову грошову допомогу, у розмірі, встановленому пунктом 2 Постанови № 168, є:**

- настання загибелі поліцейського *в період воєнного стану*;
- загибель поліцейського настала *під час захисту Батьківщини, безпосередньої його участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії* (функціональна ознака);
- загибель поліцейського настала під час його перебування безпосередньо *в районах здійснення вказаних заходів (виконанні дій)*, зокрема на тимчасово окупованій рф території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора (перелік не вичерпний) (територіальна ознака).

При цьому, виходячи зі змісту Постанови № 168 слід розмежовувати поняття *“в районах їх ведення (здійснення)”*, яке, з одного боку, використовується у юридичній конструкції з такими функціональними ознаками, як *“під час захисту Батьківщини, безпосередньої його участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії”* взаємозв'язку з вказаних заходів (виконанні дій), з іншого боку – поєднується в рівній мірі з кожною окремою такою ознакою формуючи самостійний достатній елемент, який може слугувати критерієм визначення обставини настання загибелі поліцейського, наприклад, *“в районі здійснення заходів з відсічі і стримування збройної агресії”*, та поняття *“в районах проведення воєнних (бойових) дій”*, яке використовується у законодавстві лише в другому реченні пункту 1 Постанови № 168 у поєднанні з такими функціональними ознаками, як *“безпосередньої участі у бойових діях або забезпечення здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії”*, вказуючи цим на те, що кожна з функціональних умов для відповідної категорії осіб має здійснюватися виключно в районі саме проведення воєнних (бойових) дій, а не в районі здійснення відповідного заходу;

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК

- загибель поліцейського настала у період здійснення зазначених заходів. Тобто ця обставина є доповнювальною й водночас єднальною попередніх двох, вказуючи, з одного боку, на часовий проміжок одночасності виконання функції (заходу, дій) й перебування в місці такого виконання, з іншого – на нерозривність зв'язку функціональної й територіальної ознак у часовому вимірі.

При цьому вказані обставини за їх видами мають становити обов'язкову сукупність у варіативному вигляді відповідного їх підвиду.

2) для встановлення наявності підстав виникнення у членів сім'ї загиблого поліцейського права на одноразову грошову допомогу, у розмірі, встановленому пунктом 2 Постанови №168, в кожному конкретному випадку потребують з'ясування перераховані вище обставини, зокрема конкретизація й належність здійснюваних поліцейським в момент настання його загибелі дій до:

- а) захисту Батьківщини;
- б) бойових дій;
- в) заходів національної безпеки і оборони;
- г) відсічі і стримування збройної агресії, а також встановленню й перевірці місця (району) й часу (періоду) вчинюваних дій.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

Територіальна складова

117. До того ж, колегія суддів зауважує, що запровадження воєнного стану в Україні та його триваючий характер, не ототожнюється із веденням активних бойових дій на всій території держави. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України постановою від 06 грудня 2022 року № 1364 “Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією” (далі – Постанова № 1364) визначив механізм формування єдиного для всіх переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані рф.

118. Так, Кабінет Міністрів України установив, зокрема, що: перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф (далі – Перелік), затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій (далі – Мінреінтеграції) за формою згідно з додатком за погодженням з Міністерством оборони України на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій; до територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, включаються території можливих бойових дій та території активних бойових дій; до Переліку включається тимчасово окупована рф територія України, визначена відповідно до Закону України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”; у Переліку визначаються дата початку та дата завершення бойових дій (дата виникнення та припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації та інше.

119. Перелік оновлюється у разі потреби, але не рідше ніж двічі на місяць.

120. Таким чином, виходячи зі змісту Постанови № 1364, єдиним джерелом інформації про території, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані рф, є наказ Мінреінтеграції, погоджений з Міноборони та сформований на підставі пропозицій військових адміністрацій.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

❖ щодо розміру ОГД матері загиблого поліцейського у воєнний час

125. Колегія суддів зазначає, що судами попередніх інстанцій під час розгляду справи встановлено, що ОСОБА 1 загинув під час дії воєнного стану (26 лютого 2022 року), беручи участь, відповідно до наказу ГУНП в Полтавській області № 329, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ проти України.

126. Разом з тим, судами не встановлено/досліджено, чи загибель ОСОБА 1, яка сталася у м. Полтава 26 лютого 2022 року, відповідає обставинам, що вказують на виникнення права у членів сім'ї загиблого поліцейського на одноразову грошову допомогу, у розмірі встановленому пунктом 2 Постанови № 168, а саме: чи настала смерть поліцейського під час захисту Батьківщини, безпосередньої його участі у бойових діях або забезпеченні здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії (відповідність функціональній ознаці); чи перебував він на момент смерті безпосередньо в районах здійснення вказаних заходів (відповідність територіальній ознаці); чи настала смерть поліцейського у період здійснення зазначених заходів (відповідність часовій ознаці), як того вимагають у своїй сукупності положення Постанови № 168 та Порядку № 376.

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу Головного управління Національної поліції в Полтавській області задовольнити частково.

Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 11 травня 2023 року та постанову Другого апеляційного адміністративного суду від 08 вересня 2023 року скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова ВС від 24.03.2024 у справі № 440/3321/23

Верховний
Суд

Дякую за увагу!